

ΓΙΑΝΝΗ ΛΙΛΛΗ

Η ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

(1800 — 1930)

Α΄.

Ἡ ἀναδιφικὴ σκοπιμότητα ἑνὸς μελετητῆ στὴ φιλολογία ἑνὸς ἔθνους πρέπει νὰ συνοδεύεται μ' ἀνάλογη κριτικὴ προδιάθεση. Στὴ Γαλλικὴ φιλολογία ἕνας ἐνδιαφερόμενος δὲ συγχωρεῖ τὶς μετριότητες ὅταν εἶναι καθολικὲς προϋπολογίζοντας τὴν τεράστια προϊστορία τῆς. Τὸ ἴδιο στὸ γερμανόφυλο μελετητῆ, στὸν ἀσχολούμενο μὲ τὴ Ρωσικὴ, Ἰταλικὴ, Νορβηγικὴ, εἴτε Ἰσπανικὴ φιλολογία. Κι ἀνυπολόγιστα πιότερες ἀπαιτήσεις θᾶχε ὁ μελετητῆς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ἔχοντας ὑπ' ὄψη του τὴν λαμπρὴ πολυποίκιλλη πνευματικὴ κληρονομιά τῶν προγόνων μας, ἂν ἀγνοοῦσε τὶς πνευματικὲς μας περιπέτειες.

Τελευταῖα στὰ ἔθνη ποῦ ἡ παράδοσή τους παρουσιάζει πνευματικὲς ἰσχύνητες ἂν ὄχι μιὰ τέτοια πνευματικὴ ἱστορία εἶναι ἀνύπαρκτη, ἐδῶ ἀκριβῶς ὑπάρχει ἡ συμπάθεια καὶ πάντα καὶ οἱ μετριότητες φοριοῦνται μὲ τὸ μεγαλύτερο ἔπαινο.

Ὅ,τι θὰ μποροῦσε κανένας νὰ χαρεῖ στὴν Ἀλβανικὴ φιλολογία δὲν εἶναι ρεύματα, εἴτε σχολές, κοινωνικὴ ἐπιδίωξη στὴν τέχνη, ἀλλὰ τάντίθετα, ὄλων ἀκριβῶς. Τὸ μικρο-οικογενειακὸ ζωγράφισμα τοῦ πεζογράφου, τὶς φυσιολογικὲς ἐκδηλώσεις στὸν λυρικὸ ποιητῆ. Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ σταθερότερη ἀπαρχὴ γιὰ τὴν ὁμαδικὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη μιᾶς νήπιας φιλολογίας. Πολλοὶ θέλησαν νὰ προδιαγράψουν καταφατικὰ τὴν ἀνυπαρξία ἀλβανικῆς λογοτεχνίας.

Παραλληλίζω τὴν προφητικότητα τοῦ Πλουτάρχου: «δὲν ὑπάρχει λαὸς χωρὶς θρησκεία...» Δὲν ὑπάρχει ἔθνος χωρὶς φιλολογία ποῦνε ἀκριβῶς ἡ ἐκδήλωση τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης καὶ μιὰ ἀναγκαιότητα, τελευταῖα ψυχικὴ. Μὲ κάποια δὲ ὑπερβολή, μιὰ δευτέρη θρησκεία.

Ἡ φτωχὴ, ἔστω, καθαρὴ φιλολογικὴ ἀλβανικὴ παράδοση εἶναι ἀχρονολόγητη.

Ἡ πνευματικὴ κάθαρση μιᾶς ἀνηλικιώτης φιλολογίας δὲν προέρχεται ἀπὸ μιὰ μοναδική, ἀτομικὴ, ξεχωριστὴ ἐκδήλωση στὰ ὅρια τῆς τέχνης ἢ ἀπ' τὲς ἐξωκρατικὲς ἐπιδράσεις ἀλλὰ ἀπ' τάλάνθαστο διῦλιστήριο τοῦ καιροῦ, γιὰ νὰ σχηματιστεῖ ἔτσι μιὰ κάποια σχετικὴ σὲ ποιότητα παράδοση.

Μέσο ἐκδήλωσης τῶν αἰσθημάτων τοῦ ζωγράφου εἶναι τὸ πινέλλο καὶ ἡ παλέττα τοῦ μουσικοῦ ὁ ἦχος τῶν ὀργάνων καὶ τελευταῖα τοῦ λογοτέχνη ἡ γλῶσσα.

Ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα μὲ τὶς ξενογλωσσικὲς ἐπιδράσεις ποῦ τὰ πρῶτα χρόνια δέχτηκε περιλαμβάνεται στὶς ἰαπετικὲς ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὲς ποῦ μαζί περιλαμβάνονται ἡ Ἑλληνικὴ, Λατινικὴ, Κελτικὴ καὶ Γερμανικὴ.

Ἀρχικὰ ἡ ἀλβανικὴ δέχεται τὴν ἐπίδραση τῆς ὁμηρικῆς καὶ τῆς ἀττικῆς ἀρχαίας, ἀργότερα.

Συγκεκριμμένα ἡ ἀλβανικὴ διακρίνεται σὲ τρεῖς διαλέχτους: τὴν Γκέγκικην (τῆς Βορ. Ἀλβανίας), τὴν Τοσκικὴν (τῆς Ν. Ἀλβανίας) καὶ τὴν Λιαμπικὴν

της Νοτ. Ἀλβανίας. Καὶ οἱ τρεῖς δὲν διαφέρουν μονάχα στὸ ζήτημα τῆς προφορᾶς, ἀλλὰ ἔχουν καὶ γραμματικές ἀκόμα διαφορές.

Ὁ πρῶτος ἐπίσημος μελετητῆς τῆς ἀλβανικῆς γλώσσας εἶναι ὁ Γουσταῦος Μέγερ. Τὸ ἀπόσταγμα τῶν ἰδεῶν του εἶναι ὅτι ἡ ἀλβανικὴ εἶναι ἀνακατεμένη μὲ ἑλληνικά, σλάβικα, ἰταλικά καὶ τούρκικα.

Πολὺ λογικὰ ἢ πιότερο καθαρὴ διάλεχος θεωρεῖται ἡ Γκέγκικη. Οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς, ἡ φύση τοῦ περιβάλλοντος τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ζοῦν πάντα στὰ βουνά κατὰ πρῶτογονικὸν κάπως τρόπον. Ἡ ἐπικοινωνία τους ἦταν μόνο μὲ τὴν ἴδια φυλὴ τους κι' ἔτσι προφυλάχτηκαν ἀπ' τὶς γλωσσικὲς ἐπιδράσεις τῶν ἐκάστοτε ἐπιδρομέων.

Στὴν ἀρχαία μετοίκηση ἑλλήνων στὴ Νότιο-Ἰταλία, πολλοὶ ἀλβανοὶ ἀκολούθησαν τὰ ἴχνη τους. Ὅπως ἡ Ἱστορία ἀναφέρει, εἶναι καὶ οἱ πρῶτοι πού χειρίστηκαν τὴν ἐπίσημη ἀλβανικὴ γλώσσα σὲ λογοτεχνικὰ εἶδη.

Ὁ Σκοδριάνος δὲ Ράντα (ιερώνυμος) εἶναι ὁ πρῶτος (1822) ὅσο καὶ ὁ σπουδαιότερος ντόπιος μελετητῆς τῆς ἀλβανικῆς γλώσσας. Σπούδασε στὴν Ἰταλία ὅπου καὶ ἐξέδωκε τὴ γλωσσικὴ του διατριβή: «Γραμματικὴ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσας».

Ἐχτὸς πολλῶν μεταφράσεων θρησκευτικῆς φύσης βιβλίων ὁ δὲ Ράντα ἐκδίδει πρῶτότυπο ἕνα αἰσθητικὸ δοκίμιο, μὲ κύριο θέμα: τὸ περιβάλλον καὶ ἡ ἐπίδρασή του στὸ ἄτομο.

Σύγχρονός του σχεδὸν εἶναι ὁ Βικέντσο Στρατίγκο. Κατοπινὰ ἔρχεται ὁ Κορυτσαῖος Νεσίμ Μπέη. Γνωρίζοντας ἐχτὸς τῆς μητρικῆς του καὶ τῆς ἰταλικῆς, τὴν περσικὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν, δέχεται ἀδιαμαρτύρητα τὴν ἐπίδραση τῆς φιλολογίας τῆς Ἀνατολῆς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ χωρὶς νὰ νομίζεται ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος λογοτέχνης τῆς ἐποχῆς του στὴν Ἀλβανία, ἔχει μὲν ταῦτα τὰ γνωρίσματα τῆς καθαρῆς κλασσικῆς θάλαγα λογοτεχνίας, συνυφασμένα τέλεια μὲ τὴν ἀλβανικὴ ψυχολογία του. Ὑπομονετικὸς καλλιτέχνης τοῦ στοίχου, δὲ συγχωρεῖ τὶς ἀκρότητες. Εἶναι ὁ καθαρὸς, ὁ ἀριστοκράτης λογοτέχνης.

Ἀξιοπρόσεχτος σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι καὶ ὁ Σπύρο Ρίστο. Παρ' ὅλη τὴν ξενικότητα πού τὸν διακρίνει, φυσικὸ ἐπακολούθημα ξενικῶν ἐπιδράσεων; διατηρῆν τὴν ψυχὴ του ἀνέπαφη ἀπὸ ἐξωεδαφικὲς προτιμήσεις, ὀλόκληρος ποτιεσέοτς ἀπ' τὴν πρῶτογονικότητα τοῦ πατριωτικοῦ του περιβάλλοντος.

Ἐνα βιβλίον του πού πρέπει νὰ σημειώθῃ εἶναι τὰ «Κύματα τῆς θάλασσας» (1908). Εἶναι μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ πολυσελίδη, πού ἐχτὸς ἰδικῆς του ἔμπνευσης ποιήματα περιλαμβάνει καὶ ἐκλογή ἀπ' τὴν λαϊκὴ ἀλβανικὴ Μοῦσα.

Προχωροῦμε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον μὲ τὴν μεστωμένη λογοτεχνικὴ ἀλβανικὴ ἀνθιση. Ἀποφεύγοντας τὶς μικρότητες θ' ἀναφέρουμε μὲν ἀντιπροσωπευτικώτερους λογοτέχνες αὐτοῦ τοῦ καιροῦ.